

ШЕВЧЕНКОВІ ПОВІСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ГУМОР У РОСІЙСЬКОМУ ТЕКСТІ

“Ваш юмор не интересен, а шутки не всегда забавны”, – слова С.Аксакова з листа до Т.Шевченка 19 червня 1858 року, яким покладено край повістярству Шевченка.

Серед розмаїття шевченкознавчої проблематики непросто відшукати тему “Шевченко-гуморист”: адже комічне в Шевченковій творчості донедавна розглядалося тільки в плані соціально-викривальної сатири¹. Екзистенційно напружена поезія природно поєднується із сумовитим чи гнівним, а не з добродушно усміхненим обличчям автора. Навіть веселі й дещо сороміцькі пісні кобзаря Волоха під час кривавого бенкету в Лисянці не смішать, а жахають читача “Гайдамаків”.

Інша річ – Шевченкова проза, й передусім повісті. Я далека від твердження про те, що повістяр писав гумористичну прозу. Ні, не писав. Хоча й любив розповідати (почуті від нього гумористичні анекдоти розсіяні в мемуарах сучасників), не цурався й солоного слівця. П.Куліш, згадуючи про знайомство з Шевченком та М.Костомаровим у Києві в середині 40-х рр., пише про козацьку веселість, яка приховувала суворе мучеництво, вибите в поетичній мові. Для невтаємничених же він був жартуном і співаком. Скажімо, мати М.Костомарова та вірний слуга Хома “зробились приятелями козака Тараса з першого його жарту, з першої пісні (тоді, безмежно веселий, він провадив бесіду приспівуючи), з першого його молодечого сміху, в якому почувалась душа наївна й симпатична до всього чесного, прекрасного, величного”².

Його прозові тексти, залежно від теми, від предмета зображення, містять чимало драматичного й навіть трагічного, – коли йдеться про насильство над людиною, про нещасливі людські долі. Але Шевченкова проза різко відмінна від його поезії не лише авторською настановою на суспільну критику й моральне перевиховання, – в’їдливо іронічні та саркастичні картини побуту кріпосницького панства, і не менш деспотичного й ще аморальнішого офіцерства домінують у тексті повістей. Проза відмінна й настановою на віднаходження в тогочасній реальності проявів суспільно-етичного ідеалу, як його розумів Шевченко: любов між людьми, братерські, безкорисливі взаємини, життя в чесній праці, а не за рахунок праці чужої, рабської, кріпацької. З помічених і розсіяних у реальності рисочок добрих характерів письменник творив світлі малюнки оазисів щастя (дуже схожих, до речі) чи й просто “тиражував” образи мешканців тих оазисів під іншими іменами й прізвищами, прагнучи показати можливість людського щастя вже тепер, а не в далекому міленарному майбутті.

Ясна річ, що тільки на таких персонажів дивиться з доброю, замилюваною усмішкою автор – рядовий Шевченко зі своєї невільницької дійсності; тільки пригадуючи їх, вимріюючи їх, він віднаходить душевну полегкість, тільки вони стають об’єктом ласкавого Шевченкового гумору, або, іншими словами, риторики симпатії.

Чинники й складові гумористичної тональності тексту – синтез тональності (об’єктивної) самого предмета зображення, – тобто почуттів, які викликають у

¹ Згадаймо тут хіба невелику студію Г.Ноги “Гумор у Шевченка” (СіЧ. – 2002. – № 3).

² *Спогади про Шевченка* / Упор. А.Костенко. – К., 1958. – С. 152.

читача зображені постаті й ситуації, з особистісною (суб'єктивною) тональністю, — тобто з вираженням у тексті авторським до них ставленням.

Об'єктивна складова загальної тональності — це, передусім, ті постаті в системі персонажів, яким автор надав певних комічних рис. Усі вони — образи позитивні, любі авторовому серцю не в останню чергу завдяки тому, що обов'язково є носіями яскраво виражених рис національного характеру — безумовної психологічної цінності: “А, по-моєму, нация без своей собственной, ей только принадлежащей характеризующей черты похожа просто на кисель, и самый безвкусный кисель”³. Ішлося не лише про український характер, хоча й здебільшого про нього; носії українського характеру — це “земляки мої”, земляки самого автора-розповідача, який раз у раз наполегливо підкреслює спільну з ними національну приналежність, навіть навмисне демонструє її цим землякам, щоб наблизитися до них, позбутися панської “чужості”, стати своїм.

Саме образ автора-розповідача посідає чільне місце в системі персонажів: сюжет більшості повістей “зав'язаний” на подорожніх зустрічах і пригодах столичного антикварія чи художника. А спонукою для того, щоби вирушити в дорогу, є не раз підкреслювана власна хохляцька впертість, що не попускає здоровому глуздові, який радить дочекатися, аби підсохли весняні шляхи: “...между нами будь сказано, я таки не отстал от своих земляков в этой добродетели, т.е. в упрямстве, что мы из вежливости называем силою воли”⁴. І в іншій повісті продовжено: “На этом пункте я имею большое сходство с моими неподатливыми земляками” (247). Або висловлення про іншу істотну, на думку письменника, національну рису: “Земляки мої, в том числе и я, самую серьезную материю не могут не проткать хоть слегка, хоть едва заметной шуточкой. Земляк мой (разумеется, невольно) в потрясающий финал “Гамлета” всучит такое слово, что сквозь слезы улыбнешься” (356).

І зрозуміло, що всеохопне почуття спорідненості із земляками потребує рівних моральних підстав у літературному зображенні: перш ніж милуватися цими постатями, з симпатією толеруючи якісь комічні риси їхніх характерів, автор-розповідач незлостиво кепкує з власного характеру й зовнішності. Ось його каламбурний автопортрет: “Я порядочный человек и с препорядочной лысиной, а не гусар и не дон-жуан какой-нибудь” (280), — тут обігруються різні значення слова *порядочный*. Або: “В критических обстоятельствах я тупо ненаходчив” (333). Автор-розповідач раз у раз потрапляє в комічні ситуації: то він засинає на пленері — замість малювати; то чужа дружина в присмерку алеї обцілює його лису голову, сприйнявши його за власного чоловіка; то з'являється на люди у фракку, але обличчя поплямлене вугільним олівцем; то, вітаючись, опиняється в канаві; то набиває собі гулю в темних сінях; то бере участь у “гомерических обедах”, а зокрема не може опиратися такій спокусі, як борщ із сушеними карасями — найвищий здобуток національної кухні тощо. Інколи комічну ситуацію він створює навмисне: наприклад, аби заманіфестувати своє українство й мужицтво перед святковим гуртом сільських дівчат і їхньою подругою Оленою, щойно одруженою з паном, художник Дармограй обмінюється одягом із селянином Гарасимом і з'являється перед дівчатами в білій свитці, — а відтак природно сприймається як свій: його не цураються, переходять на українську тощо. Як автор, він скромний — цілком у дусі давньоукраїнських письменників свій твір називає “повесть моя мизерная”, або відмовляється описувати Густинський монастир “по причине нищеты моего воображения” тощо.

³ Шевченко Тарас. Повне збір. тв.: У 6 т. — К., 1963. — Т. 4. — С. 7. Далі зазначаємо в тексті лише сторінку.

⁴ Шевченко Тарас. Повне збір. тв.: У 12 т. — К., 1991. — Т. 3. — С. 212. Далі зазначаємо в тексті том і сторінку.

Легкий гумор — невід’ємна складова в змалюванні персонажів, симпатичних авторові. Це, передусім, звичайні селяни чи міщани, слуги — старий, дбайливий і відповідальний Прохор, неабиякий оригінал Трохим (“Прогулка с удовольствием и не без морали”), відставний барабанщик, а нині хазяїн корчми Яким Туман (“Капитанша”). Постійно гіперболізуються й гумористично обігруються притаманні їм і авторові національні риси — упертість, мовчазність, неквапливість. Та ці риси — лише оболонка, яка прикриває шляхетні людські якості — розум, доброту аж до жертвності, самоповагу, відданість тощо. Характери не так еволюціонують, як розкриваються в ході ближчого знайомства. За дещо чудернацькою постаттю Якіма Тумана в підперезаній перевеслом солдатській шинелі виростає “рыцарь великих нравственных подвигов”, “человек-христианин в самом обширном смысле этого слова”(3, 247).

Автора приваблюють оригінальні особистості (слово *оригінал* він вживає замість слова *дивак*). Од часів Просвітництва, яке спрямувало інтерес літератури до індивідуальності звичайної людини, характеристика персонажа незрідка будувалася на якихось дивацьких рисах. Згадаймо колекцію диваків у “Трістрамі Шенді” Л.Стерна, кожен з яких мав свого “коника”, або наївну довірливість пастора Примроза у “Векфільдському священику” О.Голдсмита (Шевченко цінував цей роман), або піквікських диваків Ч.Діккенса, добре знаного повістяреві.

І не даремно наділяє письменник розважливостю й статечністю Трохима, близького за характером іншому слугі — неговіркому й старанному Прохорові (“Прогулка”), і по-дитячому доброго Якіма Тумана, і такого ж доброго, але до того ще й наївного графомана, що обожнював Марлінського, — провінційного викладача історії Івана Максимовича, прототипом якого був І.М.Сошенко (“Музикант”). Та найчистішим типом шевченківського дивака є образ “научителя” близнят у родині Сокир — недавнього бурсака, видобутого з нетрів семінарських аудиторій, Стьопи Левицького (“Близнецы”). Це один із небагатьох характерів у Шевченківській прозі, зображений у становленні, причому завжди двопланово: комічна поведінка не заважає розкриттю його шляхетних внутрішніх мотивацій.

Інші об’єкти гумористичного замилювання — образи літніх подружніх пар — напівселян, напівінтелігентів, які зберегли свіжість почуттів, взаємоповагу й делікатність у стосунках. Їх міфологічний взірець — Телемон і Бавкіда, літературний — старосвітські поміщики Гоголя (але без їхнього надмірного гастрономізму), життєвий — подружжя Дрекслерів у селі Заїченцях на Полтавщині, а також Зигмунтовських у Новопетровському укріпленні, петербурзькі німецькі родини, де молоді Василь Штернберг і Тарас Шевченко проводили недільні вечори за читанням уголос свіжоперекладених романів Ч.Діккенса й В.Скотта (“Художник”). Це — подружжя Никифір і Параска Сокири (“Близнецы”), Яким Гирло й Марта (“Наймичка”), Яким Туман і Варочка (“Капитанша”), німецькі подружжя — Антон Адамович і Мар’яна Якимівна (“Музикант”), Степан Осипович і Софія Самійлівна Прехтелі (“Прогулка”). Всі вони приваблювали повістяра як особи незалежного характеру й невтомні трудівники, як носії освіченості й високої культури — професійної та господарської.

Нагадую, що тут ідеться про так звані об’єктивний комізм, який твориться тільки зображенням — без втручання авторського коментаря й оцінки. Образ персонажа сприймається як комічний завдяки відповідним деталям портрета, поведінки, в тому числі й поведінки мовленнєвої, а також через сприйняття іншого персонажа.

Отже, про портрет. Ось яким з’являється перед вимогливим поглядом подружжя Сокир бурсак Стьопа Левицький: “...безобразно длинная и тощая фигура... лицо опойкового цвета, с огромнейшим носом, выдавшимся вперед длинным, заостренным подбородком... очертания глаз тоже определить трудно, потому

что они были заплывш[и]е от сновидений” (31). Думає він повільно, рухався механічно, як автомат. Автор вдається до оцінки, висловленої іншим персонажем: “...наймишка Марина ...шепотом спросила...: “Чи воно живе?”. Це образ духовно оспалої й морально пригніченої людини. Але от після перших успіхів у викладанні та першої плати за цю роботу в нього прокидається почуття власної гідності, потрібності, віра у свої сили, і буквально через кілька сторінок бачимо різочу метаморфозу: “...Правда, что в нем остроты и бойкости мало прибыло, но выражение лица совершенно изменилось. Как будто освежело, успокоилось и сделалось невыразимо добрым, так что глядя на его лицо [не втримується від коментаря повістяр. — В.С.] не замечаешь дисгармонии линий, а любишь только выражением” (37). І подальші його шляхетні вчинки природно вмотивовують патетичне листовне привітання вже дорослого Саватія: “...и скажите Степану Мартыновичу, что я люблю его великую душу всем сердцем моим и всем помышлением моим”(91). Об’єктом же гумору в цьому образі залишаються суто зовнішні риси — неповороткість і незграбність.

Подальша складова образу персонажа — жести, вчинки, поведінка, мова. Так, наївна доброта Якіма Тумана виявляється в дитинності його рухів: “А он сидел себе на скамье согнувшись, и болтал ногами, как это делают маленькие дети”(3, 216). Комічний ефект викликає незграбний Степан Мартинович, коли на весіллі Саватія “пустился танцевать журавля”. Або такі сценки: майстер Гарасим танцює козачка, вбравшись у фрак розповідача й шаровари; Софія Самійлівна з допомогою величезного ридикуля прокладає собі шлях крізь юрбу нахабних місцевих торгівців.

Індивідуальними, хоча й не вельми різноманітними, є мовні характеристики персонажів. Степан Мартинович, залежно від обставин, “говорил на трех диалектах: чисто по-русски... чисто по-малороссийски. В положениях же патетических — церковным языком и почти всегда текстами из священного писания” (56). А ще — своєрідний його переклад поетичних висловів Параски Федорівни російським канцеляритом у листі до Зосима. Характеристичними є двослівні відповіді Тумана, де перше слово “авжеж”, і суто жіноча скоромовка Параски Тарасівни. Загалом мова Шевченка-повістяра, як і його великого попередника Гоголя, значною мірою українізована — й свідомо, відповідно до художнього наміру зобразити українську людину й українську дійсність, і несвідомо — як вияв національно-генетичного ладу мовлення.

Письменник наділяє чистою розмовною українською симпатичних йому персонажів із простолоду, вводять у їхню мову українські фразеологізми. Ось як звучить у переказі розповідача гнівний монолог слуги Прохора — у формі комбінації невластивої прямої та вільної непрямой мови: “...не будь он Прохор Хиврыч, а будь он собачий сын, если он с этого часу отпустит меня от себя хотя на две пяди,— возьму, говорит, на веревку, та й буду водить, як того медведя, — и что другой рады он не может дать с таким божевильным паном, как я” (368). У мову персонажів вводяться прислів’я, навіть містечковий єврей-фактор щедро вживає приказки: “за моє жито мене й бито!”, “с самого ранку на ногах, як той хорт на ловли!”, “теля еще Бог знає где, а ты уже довбню готовишь”, “бийте лихом об землю, як швець мокрою халявою об лаву” і т.ін. В авторській же мові переважають російські або спільні для обох народів прислів’я; вона рясніє кальками з української, її граматичними формами й синтаксичними зворотами.

Ще більш національно-характеристичними є сценки-діалоги, де особливо виразно виявляються риси своєрідної української психології, якою милується повістяр. Така, наприклад, сценка-діалог переляканої Параски й незворушного Никифора коло загорнутих у свитку близнят, фінал якої — німа сцена з піднесеними до

неба руками — цілком у дусі гоголівського “Ревізора”; це й добродушні взаємні під’юджування усіх цих телемонів та бавкід; це й сцена чаркування Степана Мартиновича з грізним п’яницею-басом тощо.

Комізм низки епізодів анекдотичного плану ґрунтується на особливостях характеру персонажа (наприклад, розповідь про те, як Трохим вибрав собі зовсім не відповідні за змістом книжки — заради міцного паперу, якого вистачить, мовляв, і його майбутнім дітям і внукам). Це й епізоди з неосвіченими університетським інспектором та книгарем, де обігрується подвійна — пряма й переносна — семантика назви “Мертві душі” Гоголя. Риси національного характеру увиразнюють і гра в уперту мовчанку — хто кого перемовчить; і спроба Степана Мартиновича дати хабаря не впізаному ним Івану Котляревському та сцена викриття “хабарника”, його каюття й несподіване торжество. А також і розповідь про те, як Никифор Сокира відохотив свою молоду дружину від міських “жорстоких” романсів; і ще про одну зустріч із пияком-басом, який знову побив довірливого Степана Мартиновича, і тоді вже останній зрозумів, “что его приятеля никакой сан не исправит, что он как был басом, так и останется им даже до могилы”(64–65).

Незрідка розповідач наводить і народні анекдоти: двічі згадано анекдот про пень на шляху в лісі чи про верстовий стовп серед степу, яких незмога об’їхати; історичні анекдоти про допит боярина, котрий, добряче зголоднівши, визнав свою провину заради тарілки щей; або про московський батіг, що придався би провчити власну жінку, тощо. Так самою оповіддю витворюється об’єктивний компонент гумористичної тональності, яка різко контрастує з гірко іронічним, уїдливо саркастичним, відверто оскаржувальним інтонаційним ореолом навколо негативних персонажів у цих повістях.

Інший компонент гумористичної тональності — суб’єктивна, особистісна тональність, що виражає ставлення автора-розповідача до зображеного й твориться авторськими втручаннями в розповідь: ліричним коментарем, звертаннями до персонажів і читача, моралістичними сентенціями, мистецькими паралелями, фразеологізмами, “крилатими” висловами, експресією мови, характером тропів та фігур — і так званих фігур слова (суто стилістичних), і фігур думки (риторичних, семантичних). Усі ці чинники текстової експресії набувають у Шевченка різного емоційно-оцінного звучання; тут же, нагадую, йдеться лише про ті, котрі творять гумористичну тональність.

Авторська мова має багате інтертекстуальне наповнення — це ремінісценції міфологічні, біблійні, казкові, пісенні, літературні, філософські; історичні алюзії тощо. З них лише приналежні до “божественного мистецтва” не піддано гумористичному обігруванню. Спеціально пародіюються сентиментально-літературні штампи, зокрема, стиль О.Бестужева-Марлінського, хоча, ніде правди діти, в особливо патетичних місцях і сам повістяр не уникнув цих штамів. Гумористично звучить пародійна літургія архієрейського хору: “О всепетая маты, а все пивныки в хати” (49), саркастично — приспівки кобзаря “Упылася я, Не за ваши я. В мене курка неслася, Я за яйца выпылася”(3, 167).

Риторика симпатії виражена в приязних авторських звертаннях до персонажів, наприклад: “Невинные создания! Не знаете вы, какое зло затаено в этих разноцветных каракулях. Это источник ваших слез, величайший враг вашей детской и сладкой свободы. Словом, это букварь” (30); або: “Великое дело сделал ты, Никифор Федорович, своим сертуком и тремя карбованцами. Ты из идиота сделал существо, если не высокомыслящее, то глубоко чувствующее существо” (37). Зауважу, що форма гумористичного звертання до персонажа в повістях подибується не часто, переважають інші емоції. Шевченко охоче вживає такий коментар у 3-й особі: “И в Степе пошевельнулася страстишка!”, “Простак, он

совершенно не знаком был с женскими слабостями”, “Тоже явление необыкновенное: жена отказывается говорить в пользу мужа”, і под. Іноді автор удається й до просторіших сентенцій: “Есть на свете такие счастливые люди... с которыми ... делаешься своим, родным, без малейшего с твоей стороны усилия. А есть и такие несчастнейшие люди, с которыми и из семи печей хлеба поешь, а все-таки не узнаешь, что оно такое, человек или амфибия” (363).

У портретах, характеристиках, інших описах широко використовуються яскраво експресивні тропи. Ось зразки порівнянь: святкова паска — “точно московская кубическая купчиха, белая, румяная...” (3, 246); або: “ни один ... любитель музыки не слушал с такою любовью симфонию Бетговена, с какою он слушал и любовался своей Варочкой” (3, 230); школярі “все разом загудели, как будто испуганный рой пчел” (88). А в порівнянні “... я, как заблокированная со всех сторон крепость, ... сдался на капитуляцию” (283) завважмо використання професіоналізмів, у даному разі — військової лексики (іноді обігрується картярська лексика, іноді — художницька). В метафориці переважають анімалістичні образи: світське товариство іменується левами, левицями, леопардами. Про Тумана: “Ротный командир видит, что медведь не совсем бестолков” (3, 228); про баса: “... говоривший был похож на древнего Горыню: молодой, огромного роста, а на широких плечах вместо головы сидел черный еж; а из пазухи выглядывал тоже черный полугодовалый поросенок” (45). Метонімія небагато, часто ними служать міфологеми: “но Морфей-приятель задернул занавес” (259), “...спросил я у запачканной Гебы...” (257), “мои амфитрионы” (366); синекдоха: Прехтель був “в соломенной простой шляпе и с сигарою в лице”, “вынувши сигару из лица” (3, 441); “фигура на минуту наклонилась к окну...” (261).

Куди розмаїтіші гумористичні епітети, деякі створені самим повістярем: “занятия по части спитобной и съедобной” (3, 147), “тучная вечеря и нелицемерное возлияние” (3, 248), “натянуть фрак на независимые плечи” (3, 245), “усатое сословие” (7), “общая черта антивоенного характера” (266).

Шевченко-прозаїк дуже любить перифраз, хоча вживає здебільшого в плані іронічному й саркастичному. Але є й суто гумористичні перифрази: “Он жаловался только на упадок физических сил, т.е. на головную боль после попойки” (3, 222); “Тут только рассказчик заметил, что слушатель его давно играет на волторне. И рассказчик не медлил слушателю вторить, взявши октавою ниже, из чего и вышел презрительный дуэт” (40); “...когда часовой школяр проговорил: “Двери ада разверзаются” — значит, в пасике калитка открывается...” (88) тощо.

Відмовляючись од таких літературних штампів, як, наприклад, описи корчми чи балу, повістяр охоче цитує літературні “крилаті слова” (риторичний прийом прозопопеї): “Как ни переполнена чаша счастья, а всегда найдется место для капли яду” (27), “Жизнь коротка, а наука вечна”, — говорит великий Гете” (29). У стилі житій святих викладена історія юного Федора Сокири (15–21). Близькі до прозопопеї іронічні посилання на авторитет — скажімо, на “Письмовник” Курганова з приводу фатального впливу понеділка (7), на думку драматурга А.Коцебу щодо славного майбуття юного Карла Осиповича (28). А Сокири так бучно відсвяткували хрестини близнят, “что повивальная бабка долго после того говорила, что “родилась, окрестилась и умру — не увижу таких хороших крестин, как были у старого сотника» (27–28).

Жартівливі вислови вкладено в уста і персонажів, і автора, як, наприклад, каламбур: “Она же, к несчастью, не пользовалась доброю славою, а, быть может, и потому прославилась на всю область переяславскую...” (17), — завважимо, що тут наявний і третій повтор кореня *-слав*. Досить широко автор залучає риторичні запитання й вигуки, підставлення (запитання до себе й власна відповідь), гумористичну антитезу (“Покойный Коцебу сказал раз..., что из меня

будет великий поэт. А на деле вышел маленький фармацевт”, “скоропостижная свадьба”), антифразис (“священные предания старины”, “знаменитый куншт полетел в пещь огненную”) і под. Розповідач-свідок незрідка висловлює здогади щодо можливого розвитку подій, які згодом розгортаються зовсім несподівано. Іноді трапляється й прийом одивнення (“колоссальная пирамида из теста, называемая паской” (3, 246), “поехали в город, разговаривая себе тихонько и все по-немецки” (27).

Для створення гумористичного ефекту Шевченко в повістях часто використовує лексико-граматичні й синтаксичні можливості мови, зокрема, повтори, — до них він як поет був дуже чутливим: “он четыре правила арифметики знает..., только бессознательно; русскую грамматику знает ..., только бесприложительно...” (36); “Я занялся фигурой, Трохим не знаю чем занимался, ямщик накладывал табаку в свою носогрейку, а кони ... о чем-то призадумались” (261). А ось діалог розповідача з Якимом Туманом: “— Что, ты хозяин? — Авжеж хозяин... — Что же, у тебя сено есть? — Авжеж есть. — И овес есть? — Авжеж есть. — А поужинать будет ли что? — Авжеж буде” (3, 215).

Охоче вдаючись до прийому контрасту на всіх рівнях у поезії, Шевченко і в прозі часто залучає контраст високого й низького. Високий стиль у мові недавніх семінаристів із його біблійною лексикою та образністю комічно контрастує з поведінкою і статусом інших персонажів. Так, Степан Мартинович улесливо іменує шинкарку “благолепная и благодушная жена”, вона ж, грюкнувши дверима, вигукує “А дзусь вам, пьяницы!”(48); ще менше відповідає епітетові “благодушная” підпила служниця Марина. Або: “Иван Петрович велел своей леди (старой и единственной прислужнице) подавать обед” (леді до того ж, звалася Гапка).

Навіть цей стислий і, безперечно, неповний огляд сюжетних, риторичних, стилістичних засобів гумористичного зображення в Шевченковій прозі дає змогу вловити риси національного гумору й комізму, в яких так багато спільного з видимим світові сміхом та не видимими йому сльозами великого українця М.Гоголя, і чого, на жаль, не спромігся сприйняти найдоброзичливіший великорос С.Аксаков.

Василь Яременко

“І СВІТ ЯСНИЙ, НЕВЕЧЕРНІЙ ТИХО ЗАСІЯЄ...”

Неупереджені дослідники ніколи не сумнівалися, що Тарас Шевченко був християнином, глибоко віруючою людиною. І все ж релігійність поета, на думку авторитетних науковців, є “однією з найбільш загадкових сторін духовної постаті Шевченка”¹ та чи не найдискусійнішою проблемою в шевченкознавстві². У цьому зв’язку великого значення набуває правильна інтерпретація Шевченкових текстів, зокрема одного з найскладніших — вірша “Світе ясний! Світе тихий!”. Автограф у “Більшій книжці” засвідчує його написання в Петербурзі 27 червня 1860 р.

Відомий факт, коли сільський священник у добу Української революції відмовив місцевій інтелігенції відслужити молебень по Шевченкові, посилаючись саме на поезію “Світе ясний! Світе тихий!”. Немає повного розуміння твору і в наші дні.

¹ Чижевський Д. Т. Шевченко і Д. Штраус: Із промови на Шевченковому святі Укр. пед. ін-ту в Празі 1925 р. // Слово і Час. — 1999. — №3. — С. 18.

² Див.: Пляц Л. Християнська філософія Шевченка // Сучасність. — 1997. — №3. — С. 96.